

TIESĪBU NORMU INTERPRETĀCIJAS NOZĪME TIESĪBU NORMU KVALITĀTES SEKMĒŠANĀ: KRIMINĀLLIKUMA 191. PANTA GADĪJUMS

IMPORTANCE OF INTERPRETATION OF LEGAL NORMS TO PROMOTE QUALITY OF LEGAL NORMS: THE CASE OF SECTION 191 OF THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF LATVIA

Toms Čevers, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Summary

The article reveals the evolution of the Section 191 “Unauthorised Activities with Goods and Other Valuable Property Subject to Customs Clearance” of the Criminal Law of the Republic of Latvia. Author draws the attention to significant changes in grammatical, systematic and teleological interpretation of the scope of this legal norm. It has been found that current criminal offence no longer provides for a criminal liability for unlawful activities with smuggled goods in the interior market but it distinctly criminalizes violations of the rules of customs procedures when the goods have been previously imported lawfully.

Atslēgvārdi: tiesību normu interpretācija, muižošanai pakļauta prece, muitas procedūra.

Keywords: interpretation of legal norms, goods subject to customs clearance, customs procedure.

Ievads

No tiesiskās noteiktības principa kā vispārēja tiesību principa, kas paredz tiesiskā regulējuma noturību un prognozējamību tiesiskajās attiecībās, atvasināma arī tāda likumdevējam izvirzāma prasība, ka tiesiskais regulējums tiek grozīts tikai tad, ja tam ir pamats, un tikai tādā mērā, kādā iepriekšējais tiesiskais regulējums vairs neatbilst sabiedrības vajadzībām.¹

Bieža grozījumu izdarīšana tādā konservatīvā normatīvā tiesību aktā kā Krimināllikums² (turpmāk – KL), nepārdomāti koriģējot noziedzīgu nodarījumu sastāvu formulējumus, ne tikai grauj tā autoritāti, bet arī var nonākt pretrunā ar tā 1. panta pirmajā daļā nostiprināto krimināltiesību principu *nullum crimen sine lege* (latīņu val. “nav nozieguma bez likuma”), proti, ka pie kriminālatbildības

¹ Nikuļceva I. Likums un tā grozījumi. Jurista Vārds, 08.04.2008., Nr. 14, 3. lpp.

² Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr. 199/200.

persona saucama tikai par KL tieši paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Kā zināms, konstitucionālā ranga tiesības zināt savas tiesības ietver arī prasību par tiesību normu skaidrību, paredzot, lai no krimināltiesību normām būtu saprotams, kas ir aizliegts un kas ir tiesību normas adresāts, iespējamas šaubas kļiedējot lietpratēja konsultācijā.³ Tādēļ nepietiekami skaidra tiesību norma ir nekvalitatīva, jo aprūtināta tās piemērošanu un attiecīgi – tās mērķa sasniegšanu.

Tiesiskajā realitātē krimināltiesību normas skaidrības problēma spilgti novērojama KL 191. panta "Neatļautas darbības ar muitošanai pakļautām precēm" kontekstā sakarā ar tā pirmās daļas dispozīcijā izdarītajiem grozījumiem. Kā norādījusi *Dr. iur.* Valentija Liholaja, apkopojot tiesu praksi krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem tautsaimniecībā,⁴ tiesību normu piemērotāji laika gaitā būtiski atšķirīgi izpratuši šī noziedzīgā nodarījuma sastāvu, aktualizējot nepieciešamību noteikt KL 191. panta un 221. panta "Alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu nelikumīga izgatavošana (ražošana), uzglabāšana, pārvietošana un realizācija" nošķiršanas pazīmes, ievērojot, ka daļēji pārkļājas šo noziedzīgo nodarījumu priekšmeti.

Papildus dažādu instanču tiesas laika gaitā pieņēmušas diametrāli atšķirīgus nolēmumus par personas izdarītā atbildību KL 191. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvam tieši tiesību normas satura atšķirīgas izpratnes dēļ. Turklāt arī krimināltiesību pētnieki līdz šim izdarījuši atšķirīgus secinājumus par KL 191. panta saturu. Šie apstākļi rada pamatu šaubām par šīs krimināltiesību normas pietiekamu skaidrību, it sevišķi ņemot vērā, ka krimināltiesību normām pamatoti izvirzāmas augstākās juridiskās tehnikas prasības.⁵

Raksta turpinājumā tiks iztirzāti Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta nolēmumi, kuros sniegta saistoša KL 191. panta interpretācija, kas, autora ieskatā, nav novērsusi šaubas par šī noziedzīgā nodarījuma sastāva tvērumu. Autors izvērtēs, cik skaidri ir formulēts KL 191. pants tajā izdarīto grozījumu kontekstā. Ievērojot Satversmes tiesas atziņu, ka šaubas par tiesību normas skaidrību novēršamas ar tiesību normu interpretācijas metodēm,⁶ tiks skaidrots, kā tiesību normu interpretācijas metožu mērķtiecīga izmantošana sekmē tiesību normas satura pilnīgu atklāšanu.

³ Hamkova D. Krimināltiesību normas skaidrība kā konstitucionāla vērtība. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 67.–68. lpp.

⁴ Liholaja V. Ieskats noziedzīgu nodarījumu pret tautsaimniecības interesēm juridiskā izvērtējuma problemātikā. Grām.: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 157. lpp.; Liholaja V. Noziedzīgie nodarījumi nodokļu jomā (vispārīgi un arī jo īpaši izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, muiša, akcīze u. c.). 2016.–2019. Tiesu prakses apkopojums. 2020. Papīra formātā šis materiāls publiski nav pieejams; pētniece, analizējot tiesu prakses izmaiņas un attiecīgi Krimināllikuma 191. panta evolūcijas ietekmi uz noziedzīgu nodarījumu kvalifikāciju, gan nav sniegusi savu vērtējumu kasācijas instances tiesas veiktajai tiesību normas interpretācijai.

⁵ Satversmes tiesas 21.02.2019. sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.2. punkts. Pieejams: [https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search\[number\]=2018-10-0103](https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search[number]=2018-10-0103) [aplūkots 19.12.2020.].

⁶ Satversmes tiesas 30.03.2011. sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punkts. Pieejams: [https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search\[number\]=2010-60-01](https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search[number]=2010-60-01) [aplūkots 19.12.2020.].

Krimināllikuma 191. panta evolūcija

KL pamata redakcijā 191. pantā bija paredzēta kriminālatbildība par **tādu preču vai citu vērtību glabāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu vai realizēšanu, kas Latvijas Republikā ievestas bez nepieciešamajiem dokumentiem, kuri apliecina šo vērtību likumīgu pārvietošanu pāri muitas robežai**. Uzsverot noziedzīgā nodarījuma priekšmeta nelegālo statusu Latvija Republikas teritorijā, šai tiesību normai tika dots nosaukums “Nelikumīgi ievestu preču un citu vērtību glabāšana un realizēšana”.⁷

Līdz šim likumdevējs vairākkārt grozījis kriminālatbildības sliekšni par šajā pantā paredzētā nodarījuma izdarīšanu, kā arī revidējis sankcijas⁸, taču būtiskākās izmaiņas izdarītas ar 2005. gada 28. aprīļa likumu “Grozījumi Krimināllikumā”⁹, kad kapitāli tika mainīts dispozīcijā ietvertais nodarījuma formulējums. Atbilstoši panta jaunajam nosaukumam “Neatļautas darbības ar muitošanai pakļautām precēm un citām vērtībām” tajā kriminālatbildība turpmāk paredzēta par **muitošanai pakļauto preču vai citu vērtību glabāšanu, pārvadāšanu¹⁰, pārsūtīšanu vai realizēšanu Latvijas Republikas muitas teritorijā bez muitas iestāžu atļaujas**.

Konstatējams, ka atbilstoši dispozīcijas jaunajai redakcijai pārformulētas tādas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmes kā

- noziedzīga nodarījuma priekšmets;
- nodarījums.

	KL 191. pants	
	redakcijā līdz 2005. gada 31. maijam	redakcijā no 2005. gada 1. jūnija
		<u>Nelikumīgi ievestu</u> preču un citu vērtību glabāšana un realizēšana
Noziedzīga nodarījuma priekšmets	Preces un citas vērtības, kas Latvijas Republikā ievestas bez nepieciešamajiem dokumentiem, kuri apliecina šo vērtību likumīgu pārvietošanu pāri muitas robežai	Muitošanai pakļautas preces un citas vērtības
Nodarījums	Latvijas Republika	Latvija Republikas muitas teritorija
	glabāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana vai realizēšana	
	bez muitas iestāžu atļaujas	

⁷ Neizskaidrojamu iemeslu dēļ un arī neatbilstoši KL attiecīgajā laikā izmantotajai juridiskajai tehnikai minētā panta nosaukums satur šaurāku nodarījuma traktējumu nekā dispozīcija, kurā bez noziedzīgā nodarījuma glabāšanas un realizēšanas norādīta arī tā pārvadāšana un pārsūtīšana.

⁸ Sk.: Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 03.03.2004., Nr. 34; Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 27.12.2012., Nr. 202; Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 19.11.2015., Nr. 227; Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 15.09.2020., Nr. 178.

⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 18.05.2005., Nr. 78.

¹⁰ Ar 03.09.2020. likumu “Grozījumi Krimināllikumā” tāds neatļautas darbības veids kā pārvadāšana aizstāts ar universālāku jēdzienu “pārvietošana”, tādējādi izslēdzot jebkādas šaubas, ka tiek aptverti visi iespējamie paņēmieni, kā tiek mainīta preču fiziska atrašanās vieta. Sk. likumprojekta anotāciju. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/F9EFD5689465731CC225857E0022994E?OpenDocument> [aplūkots 20.11.2020.].

Normatīvā tiesību akta un arī tiesību normas nosaukums kā juridiskās tehnikas instruments izsaka attiecīgā tiesiskā regulējuma priekšmetu, tādējādi atvieglojot tiesību normas izpratni un likumsakarīgi – tās piemērošanu.¹¹ Likumdevējs, mainot KL 191. panta nosaukumu, to izteicis pilnīgi citiem vārdiem, tādējādi jaunajai redakcijai signalizējot tiesību normas adresātam par izmaiņām attiecīgo krimināltiesisko attiecību veidošanā. Jāievēro, ka tiesību normas nosaukumam kā attiecīgā normatīvā tiesību akta uzbūves konstruktīvam elementam ir sava nozīme tās sistēmiskā interpretācijā.¹²

KL komentāros, kas izstrādāti pēc tam, kad apskatāmie KL grozījumi bija stājušies spēkā, šī panta tvērums skaidrots pretrunīgi. Vispirms *Dr. iur.* Aivars Niedre norādīja, ka šajā tiesību normā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi veido kontrabandas ceļā ievesto muitošanai pakļauto preču vai citu vērtību glabāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana vai realizēšana bez muitas iestāžu atļaujas,¹³ tādējādi uzturot viedokli, ka kontrabanda joprojām ir KL 191. panta noziedzīgā nodarījuma predikatīvais noziedzīgais nodarījums. Taču papildus cita starpā tieši norādīts: “Ja agrāk pantā nosauktais nodarījums attiecās uz nelikumīgi Latvijas Republikā ievestām precēm un citām vērtībām, tad tagad atbildība iestājas par šo nodarījumu ar muitošanai pakļautām precēm un citām vērtībām bez muitas iestāžu atļaujas.”¹⁴

Savukārt vēlāk, kad tiesību norma jaunajā redakcijā bija spēkā jau vairāk nekā 10 gadus, KL komentāros *Dr. iur.* Diāna Hamkova skaidroja, ka KL 191. panta gadījumā muitošanai pakļautās preces Latvijas Republikas muitas teritorijā ir ievestas likumīgi, bet dispozīcijā noteiktās darbības ar šīm precēm ir izdarītas bez muitas iestāžu atļaujas.¹⁵ Tādējādi ir acīmredzami norādīts, ka šīs tiesību normas tvērums ir pilnīgi mainījies salīdzinājumā ar KL pamata redakciju.

Likumprojekta priekšlikumu, ar kuru tika koriģēti visi trīs noziedzīgo nodarījumu sastāvi, kas tieši paredz kriminālatbildību par noziedzīgiem nodarījumiem muitas darbības jomā, iesniedza Finanšu ministrija. No tās skaidrotā secināms, ka grozījumu izdarīšanu motivējusi Latvijas Republikas pievienošanās Eiropas Savienībai (turpmāk – ES), un rezultātā Latvijas Republika iekļāvās kopējā iekšējā tirgū, ko raksturo brīva preču kustība.¹⁶ Ievērojot minēto, tika norādīts, ka turpmāk Latvijas Republikas teritorijā var tikt nogādātas divu veidu preces, pirmkārt,

¹¹ Nosaukums koncentrē tiesību normas piemērotāja uzmanību uz nepieciešamo un pietiekamo tiesību normas saturu (Krūmiņa V., Skujiņa V. Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata. Rīga: [b. i.], 2002, 21. lpp.).

¹² Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Autoru kolektīvs. *Dr. iur.* J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 271. lpp.

¹³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. papild. izd. Zinātniskais redaktors prof. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 422.–423. lpp.; secināms, ka, atsaucoties uz *Dr. iur.* A. Niedres viedokli, tas tika atbalstīts arī citu pētnieku publikācijā (Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 28.08.2012., Nr. 35, 19. lpp.).

¹⁴ A. Niedre kā Latvijas zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs padalījās minētā likumprojekta apspriešanā (sk.: Latvijas zvērinātu advokātu padomes 28.12.2004. vēstule Nr. 1-31-3083 Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijai. Nav publicēta. Atrodas Saeimas arhīvā).

¹⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 93. lpp. Šādu viedokli bija paudis arī autors savā iepriekšējā publikācijā (sk.: Čeveris T. Kontrabandas krimināltiesiskie aspekti. Rīga: Pārdaugavas juridiskais birojs, 2015, 92.–94. lpp.).

¹⁶ Latvijas Republikas Finanšu ministrijas 16.02.2005. vēstule Nr. 31-20.1/4475. Nav publicēta. Atrodas Saeimas arhīvā.

citu dalībvalstu preces, kuru aprīte ES muitas teritorijā vairs netiek kontrolēta, un, otrkārt, trešo valstu preces, kuras ir pakļaujamas muitas kontrolei. Noziedzīgā nodarījuma priekšmetu piedāvāts raksturot kā muižošanai pakļautas preces, lai uzsvērtu, ka turpmāk Latvijas Republikas teritorijā brīvi var tikt nogādātas dalībvalstu preces, kuras to pārvietošanas dēļ ES nav nepieciešams muitot.

Minētajā priekšlikumā attiecībā uz KL 191. panta jauno redakciju tika norādīts, ka, ja Latvijas Republikas teritorijā tiek aizturētas preces, kas ES muitas teritorijā nonākušas, nelikumīgi šķērsojot jebkuras dalībvalsts, tajā skaitā Latvijas Republikas, un trešās valsts muitas robežu, ir piemērojams KL 191. pants. Tādējādi šis likumprojekta izstrādes materiāls liecina par KL grozījumu izstrādātāju mērķi šajā noziedzīgā nodarījuma sastāvā saglabāt kriminālatbildību par rīcību ar kontrabandas precēm. Taču pamatojums tam, ka dispozīcija ir papildināma ar norādi par atļaujas nesauņemšanu rīcībai ar muižošanai pakļautajām precēm, nav norādīts.

Ievērojot minēto, autora ieskatā, saskaņā ar turpmāk skaidroto nebija šķēršļu līdzšinējo KL 191. pantu interpretēt atbilstoši jaunajiem tiesiskajiem un faktiskajiem apstākļiem sakarā ar Latvijas Republikas iestāšanos ES. Ja tiek saglabāts šīs tiesību normas iepriekšējais tvērums, jauns KL 191. panta formulējums nebija nepieciešams.

To, vai preces ir ievestas bez nepieciešamajiem dokumentiem, kuri apliecina to likumīgu pārvietošanu pāri muitas robežai, un arī to, vai attiecīgās preces ir muižojamas, nosaka muitas lietas regulējošie normatīvie tiesību akti noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī. Attiecīgi, ja preču aprīte ir brīva, tad arī normatīvajos tiesību aktos atļauto darbību izdarīšanu nevar atzīt par nelikumīgu rīcību ar šīm precēm. KL 191. panta sākotnējā redakcija nebija pretrunā muitas lietu kārtībai ES. Pastāvot vienotam iekšējam tirgum, no jebkuras trešās valsts ievesta prece, apejot muitas kontroli, ir uzskatāma par nelegālu jebkurā dalībvalstī, respektīvi, par tādu, kas ievesta bez nepieciešamajiem dokumentiem, kuri apliecina tās likumīgu pārvietošanu pāri muitas robežai. Pie tam dispozīcijā nebija papildus raksturots tajā lietotais jēdziens “muitas robeža”, kas būtu par šķērslī to interpretēt kā ES muitas robežu Latvijas Republikas muitas robežas vietā, ņemot vērā, ka dalībvalsts ārējā robeža ir ES ārējās robežas daļa.

Tādējādi arī līdz apskatāmo grozījumu izdarīšanai KL 191. pants neietvēra gadījumus, kad Latvijas Republikas teritorijā tiek veiktas darbības ar tajā ievestajām citu dalībvalstu precēm. Taču tas aptvēra gadījumus, kad Latvijas Republikas teritorijā tiek veiktas darbības ar tādām precēm, kuras tajā nogādātas no citas dalībvalsts, izmantojot brīvo preču kustību, bet kuras sākotnēji ES muitas teritorijā ievestas, nelikumīgi šķērsojot muitas robežu kādas citas dalībvalsts teritorijā.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas sniegtā Krimināllikuma 191. panta interpretācija

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2018. gada 25. oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-57/2018¹⁷ puda izšķirošas atziņas noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijai saskaņā ar KL 191. pantu.

¹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 25.10.2018. lēmums lietā Nr. SKK-57/2018 kriminālprocesā Nr. 12501000217. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018> [aplūkots 12.12.2020.].

Ar minēto lēmumu kasācijas instances tiesa atstāja negrozītu Ventspils tiesas 2017. gada 17. novembra spriedumu, ar kuru tika apstiprināta pirmstiesas procesā noslēgtā vienošanās par vainas atzīšanu un sodu, personu atzīstot par vainīgu KL 191. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Konkrētajā gadījumā Latvijas Republikas teritorijā apturēta transportlīdzekļa un tā puspiekabes apskates laikā tajā tika konstatētas speciāli sagatavotas transformatoru butaforijas, kurās bija noslēptas cigaretes ar Baltkrievijas Republikas akcīzes markām lielā apmērā. Tādējādi tika konstatēts, ka Latvijas Republikas muitas teritorijā tiek nelikumīgi, respektīvi, neievērojot trešās valsts akcīzes preču pārvietošanas kārtību, pārvadātas muižošanai pakļautas preces – tabakas izstrādājumi.

Konkrētajā kriminālprocesā konstatējams strīds par to, vai noziedzīgais nodarījums ir kvalificējams saskaņā ar KL 191. vai 221. pantu, ievērojot, ka abās tiesību normās paredzēta kriminālatbildība par līdzvērtīgām nelikumīgām darbībām Latvijas Republikas teritorijā cita starpā arī ar tabakas izstrādājumiem, kas ir atzīstami par muižošanai pakļautu precī, ja tiek pārvietoti starp ES dalībvalsti un trešo valsti. Attiecīgi kasācijas instances tiesas lēmumā norādīts, ka abu noziedzīgo nodarījumu norobežošanā izšķiroši ir noskaidrot, vai konkrētajam noziedzīgā nodarījuma priekšmetam nodarījuma laikā ir bijis muižošanai pakļautas preces statuss. Kaut arī kasācijas instances tiesa to nav tieši norādījusi, konkrētajā gadījumā tiek risināta krimināltiesību normu konkurence, ņemot vērā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta speciālās īpašības.

Kasācijas instances tiesa atsaukusies uz minēto grozījumu likumprojekta izstrādes materiāliem, konkrētāk, uz minētajā Finanšu ministrijas vēstulē norādīto KL grozījumu pamatojumu, viennozīmīgi secinot, ka likumdevēja griba ir bijusi virzīta nevis uz to, lai pilnībā mainītu KL 191. panta noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, bet gan lai palielinātu šī panta tvērumu attiecībā uz tām trešo valstu precēm, kas Latvijas Republikas teritorijā nogādātas pēc tam, kad tās nelikumīgi ievestas ES teritorijā, apejot muitas kontroli uz citu dalībvalstu un trešo valstu muitas robežām. Atsaucoties uz Savienības Muitas kodeksa normām, lēmumā skaidrots ES preces un trešās valsts preces statuss un secināts, ka ikviena prece, kas tiek ievesta ES muitas teritorijā, no to ieviešanas brīža atrodas muitas uzraudzībā, kamēr vien šīs preces statuss nav noskaidrots. Savukārt trešo valstu preces paliek muitas uzraudzībā, līdz tiek mainīts to statuss, tās tiek izvestas no ES muitas teritorijas vai tiek iznīcinātas. Attiecīgi skaidrots, ka muižošanai pakļauta prece ir, pirmkārt, tāda prece, kas Latvijas Republikas teritorijā ievesta, šķērsojot ES teritorijas ārējo robežu, vienlaikus apejot muitas kontroli, un, otrkārt, ārpussavienības prece, kura Latvijas Republikas teritorijā ievesta, izejot muitas kontroli, bet kuras statuss nav mainīts, kura nav izvesta no Savienības muitas teritorijas un nav arī iznīcināta.¹⁸

Nosakot KL 191. panta noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, kasācijas instances tiesa uzsvārusi likusi uz tās atrašanos muitas uzraudzībā, aptverot visus tos gadījumus, kad iespējams nodarīt kaitējumu tautsaimniecībai, patvaļīgi rīkojoties ar precī pretēji muitas noteiktajai kārtībai. Secināms, ka par muižošanai pakļautām precēm tiek atzītas gan nelegāli ES muitas teritorijā ievestas preces, respektīvi,

¹⁸ Līdzīgi muižošanai pakļautas preces ir definējis zv. adv. Artūrs Zvejsalnieks, proti, tādas preces, kuras ir pārvietotas starp ES muitas teritoriju un trešās valsts muitas teritoriju un kurām nav ES preces statusa (Zvejsalnieks A. Par Krimināllikuma 191. panta piemērošanu. Jurista Vārds, 17.07.2007., Nr. 29, 19. lpp.).

kontrabandas preces, ņemot vērā, ka to muietošana nav notikusi, gan arī tādas preces, kurām piemērotā muietas procedūra nav pabeigta.

Šo viedokli Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments nostiprināja 2018. gada 8. novembra lēmumā lietā Nr. SKK-189/2018¹⁹, kad tika atcelts Latgales apgabaltiesas 2018. gada 10. janvāra spriedums²⁰, ar kuru savukārt tika atcelts Rēzeknes tiesas 2017. gada 26. jūlija spriedums²¹.

Krimināllikuma 191. panta tvērums

Konkrētajā gadījumā noziedzīgā nodarījuma pareizai kvalifikācijai vispirms ir identificējams KL 191. pantā paredzētā **noziedzīgā nodarījuma priekšmets**, jo tieši dispozīcijā norādītā rīcība ar to pirmšķietami liecina par nodarījuma noziedzīgumu.

Normatīvie tiesību akti nesatur muietošanai pakļautas preces definīciju, tādēļ tā ir izsecināma, vērtējot citu ar muietas lietām saistītu jēdzienu skaidrojumus un sistēmiski interpretējot muietas lietu tiesisko regulējumu. Loģiski vērtējot, muietošanai pakļauta ir tāda prece, kuru ir nepieciešams muietot. Savukārt muietošana ir saistīta ar muietas procedūras piemērošanu konkrētajām precēm, ievērojot, ka muietošana sākas ar preču deklarēšanu, kas atbilstoši Savienības Muietas kodeksa²² 5. panta 12. punktam ir definēta kā darbība, ar ko persona noteiktā veidā un kārtībā paziņo par savu vēlmi precēm piemērot noteiktu muietas procedūru. Atbilstoši minētajam Muietas likuma²³ 1. panta 8. punktā muietošana skaidrota kā pasākumi, kurus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā veic persona un muietas iestāde, piemērojot precēm muietas procedūru, reeksportu vai pagaidu uzglabāšanu.

Savukārt līdz ar deklarēto preču izlaišanu, kas definēta Savienības Muietas kodeksa 5. panta 26. punktā, muietas amatpersona atļauj tās izmantot atbilstoši mērķiem, kas norādīti piemērotajā muietas procedūrā. Ņemot vērā, ka, preces izlaižot, muietas iestāde tās ir pārbaudījusi un to atrašanos ES muietas teritorijā atzinusi par tiesisku, ar šo brīdi preces ir atzīstamas par nomuietotām.

Tādējādi secināms, ka preces ir atzīstamas par muietošanai pakļautām ar to izešanu ES muietas teritorijā, jo šajā brīdī muietas iestādēm rodas pamats veikt darbības to uzraudzībai, lai novērstu iekšējā tirgus apdraudējumus, līdz šo preču izlaišanai atbilstoši tām piemērotajai muietas procedūrai.

Nav apšaubāms, ka nelikumīgi ievesta prece ir atzīstama par muietošanai pakļautu, jo normatīvajos tiesību aktos noteiktās kārtības apiešana nevar būt par pamatu personas atbrīvošanai no pienākuma pakļaut pārvietojamo precī muietas kontrolei.²⁴ Atšķirībā no spēkā esošās tiesību normas tās pamata redakcijā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta pazīme, ka prece ir konstatēta Latvijas Republikas teritorijā bez dokumentiem, kas apliecina tās likumīgu izcelsmi,

¹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments puda arī 08.11.2018. lēmumā lietā Nr. SKK-189/2018 kriminālprocesā Nr. 11823001414. Nav publicēts.

²⁰ Latgales apgabaltiesas 10.01.2018. spriedums kriminālprocesā Nr. 11823001414. Nav publicēts.

²¹ Rēzeknes tiesas 26.07.2017. spriedums kriminālprocesā Nr. 11823001414. Nav publicēts.

²² Eiropas Parlamenta un Padomes 09.10.2013. Regula (ES) Nr. 952/2013, ar ko izveido Savienības Muietas kodeksu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 269, 10.10.2013., 1.–101. lpp.

²³ Muietas likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 21.06.2016., Nr. 119.

²⁴ Tas, ka, šķērsojot muietas robežu, preces tiek noslēptas no muietas kontroles, neatbrīvo personu no pienākuma uzrādīt attiecīgās preces muietai (sk.: Lyons T. EU Customs Law. 3rd ed. London: Oxford University Press, 2018, p. 357).

uzskatāmi norādīja uz attiecīgās preces nelegālo statusu Latvijas Republikas teritorijā, izslēdzot jebkādu pamatu polemikai par KL 191. panta piemērošanas robežām.

Tādēļ, autora ieskatā, nosakot KL 191. panta tvērumu, būtiskāk ir izvērtēt, vai attiecībā uz identificēto noziedzīgā nodarījuma priekšmetu ir iespējams pārņemt kādas **muitas iestāžu atļaujas** atbilstoši tiesību normas jaunajā redakcijā paredzētajam.

Šobrīd spēkā esošā ES muitas lietas regulējošā Savienības Muitas kodeksa 134. panta pirmajā daļā, uz kuru atsaukusies arī kasācijas instances tiesa, noteikts, ka preces, kas ievestas ES muitas teritorijā, no to ieviešanas brīža ir muitas uzraudzībā un tās var pakļaut muitas kontrolei. Turklāt preces paliek muitas uzraudzībā tik ilgi, cik vajadzīgs, lai noteiktu to muitas statusu, un tās netiek izņemtas no muitas uzraudzības bez muitas dienestu atļaujas. Taču jāievēro, ka Savienības Muitas kodekss ir paredzēts tiesiskas preču aprites nodrošināšanai starp ES un trešajām valstīm. Tādēļ 134. pantā paredzētā atļaujas došana rīcībai ar precēm ir iespējama tikai tādām precēm, par kurām muiņa tiek informēta un kurām tiek piemērota kāda muitas procedūra.

Attiecīgi saskaņā ar 198. panta 1. punkta a) apakšpunktu muitas dienesti atsavinā preces, tās konfiscējot un pārdodot vai iznīcinot, cita starpā tādus gadījumos, ja nav izpildīts kāds no pienākumiem, kas ir noteikts tiesību aktos muitas jomā attiecībā uz trešo valstu preču ieviešanu ES muitas teritorijā, vai ja preces nav bijušas nodotas muitas uzraudzībā. Tādējādi nepārprotami secināms, ka kontrabandas ceļā, respektīvi, apejot muitas kontroli, ES muitas teritorijā ievestas preces ir atzīstams par tādām, kas nemaz nav uzrādītas muitai un tādēļ nav arī faktiski saņemtas muitas uzraudzībā.

Atbilstoši iepriekš skaidrotajam secināms, ka muitas iestādes nevar kādai personai, kura prettiesiski rīkojas ar kontrabandas precēm, dot kādu atļauju rīcībai ar tām. Nelegāli ievedamo preču izraisītais tautsaimniecības apdraudējums tiek novērsts, šīs preces konfiscējot un pēc tam pārdodot vai iznīcinot tās. Tādēļ, autora ieskatā, nav iespējams, ka KL 191. panta noziedzīgā nodarījuma priekšmets būtu kontrabandas preces, jo pantā nav runa par rīcības nelikumību kā tādu, bet gan nepārprotami par atļaujas nesāņemšanu attiecīgajai rīcībai ar tām. Secināms, ka persona atļauju varētu saņemt, bet kaut kādu iemeslu dēļ tas nav noticis. Savukārt rīcībai ar kontrabandas precēm atļauju nevar saņemt nekādi, jo tās ir iegūtas noziedzīga nodarījuma rezultātā, kādēļ par rīcību ar tām jālemj atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajam.²⁵

Saskaņā ar iepriekš norādīto Savienības Muitas kodeksa 5. panta 26. punktu, preces izlaižot, muitas amatpersona **atļauj** tās izmantot mērķiem, kas norādīti tām piemērotajā muitas procedūrā. Ņemot vērā, ka tieši šajā gadījumā persona ir saistīta ar izvēlēto muitas procedūras noteikumiem, ko apstiprinājusi muitas iestādes dota atļauja, šīs atļaujas pārņēmumi arī veido KL 191. pantā paredzēto nodarījumu, jo no preču izlaišanas brīža valsts piekrīt, ka konkrētās preces atrodas valsts muitas teritorijā ar zināmiem noteikumiem. Tādēļ, pēc autora domām, KL 191. pants piemērojams gadījumos, kad preču ieviešana valsts muitas teritorijā notikusi tiesiski, bet turpmāk nav ievēroti attiecīgās muitas procedūras noteikumi.²⁶

²⁵ Atsevišķas izpētes priekšmets būtu noskaidrot, kāds ir kontrabandas preču kriminālprocesuālais statuss, ko pirmšķietami var vērtēt gan lietiskā pierādījuma, gan noziedzīga nodarījuma izdarīšanas līdzekļa, gan noziedzīgi iegūtas mantas, gan ar noziedzīgo nodarījumu saistītas mantas kontekstā.

²⁶ Zv. adv. Artūrs Zvejsalnieks savulaik skaidrojis, ka KL 191. pants piemērojams tajos gadījumos, kad persona Latvijas Republikas teritorijā rīkojas ar tādām precēm, kuru statusu ES muitas teritorijā un

Apkopojot iepriekš minēto, secināms, ka KL 221. pants ir vispārīga norma iepretī KL 191. pantam, jo pirmajā gadījumā dispozīcijas vispārīgais formulējums ietver jebkādu nelikumīgu rīcību ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, bet otrajā gadījumā ir konkretizēts aizliegums rīkoties bez attiecīgas atļaujas saņemšanas ar tādiem alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, kuriem ir piemērota kāda muitas procedūra. Tādējādi secināms, ka KL 221. pantā paredzēta kriminālatbildība par nelikumīgu rīcību ar Latvijas Republikas teritorijā esošiem alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, kuriem nav piemērota kāda muitas procedūra un kuri neatrodas muitas uzraudzībā.

Apskatāmajā kasācijas instances tiesas nolēmumā, tai skaidrojot KL 191. panta saturu, izšķiroša nozīme piešķirta tam, kas noskaidrots vēsturiskās interpretācijas metodes izmantošanas rezultātā, atklājot likumdevēja gribu, ko paudusi ministrija, kas izstrādājusi KL grozījumus.

Jāievēro, ka tiesību normu interpretācijā, mijiedarbojoties tiesību normu vēsturiskajai un teleoloģiskajai interpretācijas metodei, ir nodalāma likumdevēja griba no likuma gribas. Attiecīgi salīdzināms likumdevēja viedoklis un tas, kā tam izdevies šo viedokli formulēt tiesību normā, ar sociālo mērķi, kura sasniegšanai attiecīgā tiesību norma ir paredzēta.²⁷ Vienmēr ir jānosaka, kāda ir tiesību normas jēga šodien tā saprātīgā izpratnē, pamatojoties uz likumdevēja vēsturisko gribu, lai tiktu sasniegts saprātīgs, lietderīgs un taisnīgs rezultāts.²⁸

Kā pamatoti norādījis Māris Leja, likumprojekta izstrādes materiāli krimināltiesību normu interpretācijā izmantojami piesardzīgi, proti, tādā mērā, kādā tie raduši pietiekami konkrētu izpausmi tiesību normas tekstā, konkrētāk, tiktāl, ciktāl tie apstiprina ar pārējām interpretācijas metodēm noskaidroto, novēršot šaubas par tiesību normas saturu.²⁹ Ņemot vērā kriminālatbildības sevišķi represīvo raksturu, tam ir sevišķa nozīme krimināltiesībās, jo, lai sasniegtu krimināltiesību preventīvo mērķi, personai pirms kādas darbības izdarīšanas vai bezdarbības pieļaušanas ir jāspēj prognozēt savas rīcības sekas.

Tādējādi, nosakot KL 191. panta tvērumu, tiesību sistēmas efektivitātes nodrošināšanai ir pievēršama īpaša uzmanība arī KL 191. panta normas sistēmiskai un teleoloģiskai iztulkošanai. Nepieciešams izsvērt konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva vietu KL, lai saglabātu tiesiskā regulējuma vienotību³⁰, un tiesību normas

kurām piemērotās muitas procedūras pabeigšanu apliecināšu dokumentu persona pēc muitas iestādes pieprasījuma nespēj uzrādīt (Savienības Muitas kodeksa 51. panta pirmā daļa). Tādā gadījumā turpmāko rīcību ar šādām precēm nav iespējams veikt bez saskaņošanas ar muitas iestādi (Zvejsalnieks A. Par Krimināllikuma 191. panta piemērošanu. Jurista Vārds, 17.07.2007., Nr. 29, 19. lpp.). Minētais autors savu viedokli galvenokārt pamato ar jēdzienu nesaskaņotu lietojumu KL, ievērojot, ka noziedzīgā nodarījuma priekšmets vienādi nosaukts gan KL 190., gan 191. pantā, lai gan KL 190. panta priekšmets nevar būt vienīgi kontrabandas ceļā iverstas preces.

²⁷ Par subjektīvo, objektīvo un jaukto jeb subjektīvi objektīvo tiesību normu iztulkošanas mērķa teorijām sk.: Meļķīsis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 6.–7., 45.–46., 48.–49. lpp.; Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Autoru kolektīvs. *Dr. iur.* J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 268. lpp.

²⁸ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Autoru kolektīvs. *Dr. iur.* J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 268. lpp.

²⁹ Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē un Vācijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 170.–171., 213. lpp.

³⁰ Turpat, 195.–196. lpp.

saturu noteikt atbilstoši attiecīgā normatīvā tiesību akta un arī tiesību sistēmas kopējiem mērķiem.³¹

Pirmkārt, izvērtējot KL pamata redakcijā ietvertos noziedzīgo nodarījumu sa-
stāvus, secināms, ka preču nelegālas starptautiskas aprites kontekstā bija krimina-
lizēta tikai kontrabanda kā preču nelikumīga pārvietošana pāri Latvijas Republi-
kas muitas robežai (KL 190. pants) un turpmākā rīcība iekšzemē ar kontrabandas
ceļā ievestajām precēm (KL 191. pants). Savukārt muitas procedūru pārkāpumi
expressis verbis nebija kriminalizēti, lai gan par tiem vienmēr bijusi paredzēta ad-
ministratīvā atbildība. Ņemot vērā, ka kontrabandas un muitas procedūru pārkā-
pumu gadījumos iespējams nodarīt līdzvērtīgi būtisku kaitējumu tautsaimniecībai,
likumdevējam nebūtu pamata sodus par tiem paredzēt atšķirīgu sodu sistēmu
ietvaros.

Vērtējot kasācijas instances tiesas līdzšinējo praksi, bija secināms, ka, tās ieska-
tā, muitas procedūru pārkāpumi kvalificējami kontrabandas kontekstā.³² Savukārt
no apskatāmajiem nolēmumiem tikai netieši izriet, ka šajos gadījumos tomēr ir
piemērojams KL 191. pants. Tādējādi kasācijas instances tiesa nav paudusi nepār-
protamu nostāju par muitas procedūru pārkāpumu kriminalizēšanu un kvalifi-
cēšanu.

Otrkārt, rīcība ar precēm, kas kontrabandas rezultātā ievestas Latvijas Repub-
likas teritorijā, ir atzīstama par rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu. KL vienmēr
bijusi paredzēta kriminālatbildība par rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu atbilstoši
KL 195. pantam “Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana” un KL 314. pantam
“Noziedzīgā kārtā iegūtas mantas iegādāšanās un realizēšana”³³. Tādēļ izvēlei
jau sākotnēji speciālā noziedzīga nodarījuma sastāvā kriminalizēt tieši rīcību ar
kontrabandas ceļā ievestām precēm trūka pamatojuma, it sevišķi, kad maksimālā
sankcija par KL 191. pantā un 314. pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarīju-
miem bija vienāda.³⁴

Ievērojot minētos argumentus, likumdevēja iecere jaunā redakcijā izteikt KL
191. pantu bija vērtējama pozitīvi, ja tajā tiek formulēts jauna noziedzīga nodarī-
juma sastāvs, proti, muitas procedūru noteikumu pārkāpumi. Mērķtiecīgai preču
starptautiskas aprites krimināltiesiskajai aizsardzībai tas būtu pamatoti un nepie-
ciešami, jo tiktu paredzēta kriminālatbildība par pietiekami un salīdzināmi kaitī-
giem nodarījumiem noteiktā tautsaimniecības jomā, proti, muitas darbības jomā,
aptverot visu laika posmu, kad preces atrodas muitas uzraudzībā.

Aizvien dinamiskākā laikā dzīvojot, tikai būtiskāka kļūst atziņa, ka tiesību
normas savu leģitimitāti gūst tagadnē, tās piemērojot jaunajos apstākļos, kas
atspoguļo piedzīvotās izmaiņas faktiskajā un tiesiskajā realitātē.³⁵ Vienlaikus

³¹ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Autoru kolektīvs. *Dr. iur.* J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 272.–273. lpp.

³² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departaments 05.042005. lēmumā lietā Nr. SKK 01-187/05 skaidroja, ka preču ieviešana valsts muitas teritorijā uzskatāma par nelikumīgu, ja attiecīga muitas procedūra ir uzsākta, bet nav pabeigta, kas raksturo muitas kontroles apiešanu.

³³ *Dr. habil. iur.* U. Krastiņš tieši norādījis, ka manta atzīstama par iegūtu noziedzīgā kārtā, ja tā iegūta kontrabandas ceļā (Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. 3. papild. izd. Zinātniskais redaktors prof. U. Krastiņš. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 737. lpp.).

³⁴ Papildus norādāms, ka pie kriminālatbildības saskaņā ar KL 191. pantu nebija saucama persona, kura pati attiecīgās preces Latvijas Republikas teritorijā bija ievedusi vai bijusi kontrabandas izdarītāja līdzdalībniece, pretēji, kā tas ir KL 195. panta gadījumā (Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 236. lpp.).

³⁵ Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 47., 52. lpp.

likumdevējam kļūst aizvien grūtāk tiesību normas formulēt vienkārši, sabalansējot indivīda prasību pēc normas vieglas uztveres un sabiedrisku nepieciešamību pilnībā nodrošināt tās mērķa sasniegšanu. Ņemot vērā neizbēgamību, ka laika gaitā tiesību norma kļūst aizvien patstāvīgāka, attālinoties no tās izstrādātāju priekšstatiem,³⁶ tiesai saskaņā ar normas tekstu ir iespējams koriģēt tiesību normas izpratnes nepilnības, interpretējot to sistēmiski KL un speciālās tiesību nozares kontekstā, kā arī atbilstoši kriminālatbildības mērķim, kas sasniedzams ar konkrēto tiesību normu.

Kopsavilkums

1. Krimināllikuma 191. panta kvalitāte tajā izdarīto grozījumu kontekstā ir diskutabla, jo savstarpēji izslēdzoši tā skaidrota gan tiesu praksē, gan juridiskajā literatūrā.
2. Tiesību normas kvalitātes trūkumi novēršami, interpretējot tiesību normu un tādējādi noskaidrojot tās saturu un attiecīgi – piemērošanas robežas.
3. Atšķirīga vārdu izvēle nodarījuma formulēšanā (interpretācijas gramatiskais elements), salīdzinot ar iepriekšējo redakciju (interpretācijas vēsturiskais elements), pirmšķietami liecina par tiesību normas, tajā skaitā par noziedzīga nodarījuma sastāva, tvēruma izmaiņām. Noziedzīga nodarījuma sastāva sistēmiska interpretācija Krimināllikumā un attiecīgajā tiesību nozarē nosaka pilnvērtīgu un efektīvu konkrētās intereses krimināltiesisko aizsardzību, nodrošinot noziedzīgā nodarījuma sastāva mērķa sasniegšanu (interpretācijas teleoloģiskais elements).
4. Krimināllikuma 191. pantā paredzama atbildība par muitas procedūru noteikumu pārkāpumiem, rīkojoties ar precēm bez muitas iestāžu atļaujas pēc tam, kad preces pāri muitas robežai ir pārvietotas tiesiski. Attiecīgi noziedzīgā nodarījuma priekšmets ir deklarējamas preces, kuras ir uzrādītas muitas iestādēm un kurām ir piemērota kāda muitas procedūra.
5. Krimināllikuma 191. panta gramatiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā interpretācija liecina par to, ka tajā vairs nav paredzēta kriminālatbildība par rīcību ar tādām muižošanai pakļautām precēm, kuras Latvijas Republikā kā ES dalībvalstī nogādātas, iepriekš nelegāli šķērsojot ES un trešās valsts muitas robežu.
6. KL 191. pants ir speciāla tiesību norma iepretī KL 221. pantam, kas noteic, ka kriminālatbildība paredzama par jebkādu nelikumīgu rīcību ar Latvijas Republikas teritorijā esošiem alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, kuriem nav piemērota kāda muitas procedūras un kuri neatrodas muitas uzraudzībā.

³⁶ Turpat, 6. lpp.